

Pels viaranys de la Catalunya vella

per
Maruja Arnau i Guerola

Hi ha molta gent que amb èmfasi extraordinari, presumeix d'un catalanisme exacerbat, però el cas és que desconeix per complet tot el que ha constituït l'arrel i el moll del nostre quefer i de la nostra fama de poble dinàmic, ja sia en l'aspecte econòmic, històric o cultural.

Cal, doncs, fer un recorregut pel país d'on arrenca la genuïna autenticitat catalana, la nostra Història: la Catalunya vella.

Ripoll, ciutat lligada per llaçada indisoluble a aquell home que es pot considerar l'artífex del poble català: Guifré el Pilós, arranador d'una dinastia que alliberaria la terra calcigada per la petja dels invasors i que ha servat uns costums i unes tradicions vigents enguany, com cap altra comarca catalana.

El Ripollès té una fesomia molt pròpia. Com molt bé diu l'eminent escriptor empordanès Josep Pla «...Ripoll fou el nostre primer nucli polític i social, i és natural que fos també el nostre nucli cultural bàsic...».

Les gents del Ripollès són hospitalàries, potser un xic introvertides, però, per sobre de tot, extremadament geloses de les seves tradicions.

Un exemple molt viu d'aquesta veneració pels costums de la terra a la que tan fortament hi està arrelat el català, el trobem ací. Les contrades ripolleses serveixen amorosament, malgrat l'evolució dels temps, les característiques pròpies d'aquest petit regne patriarcal on es desenvoluparen els fets més entranyables de l'esdevenir d'un poble que sempre s'ha mantingut fidel a la seva història.

EL MONESTIR DE RIPOLL

Tan punt s'arriba a Ripoll s'ofereix al visitant l'incomparable cenobi que assenyala de manera tangible el quefer històric i cultural d'aquells homes que ens precediren segles enllà. Panteó de la nissaga dels Comtes de Cerdanya i Besalú, serva també les despulles del gran capità de la independència de la Marca, Jofre el Pilós, fundador del Monestir.

Oliba, destacat successor del seu llinatge, el convertí en el primer centre cultural de la Catalunya vella.

Oliba va consagrar la Basílica ripollesa el 15 de gener del 1032. Fou aquesta la quarta consagració de l'església i hi assistiren els Bisbes Berenguer d'Elna, Wadald de Barcelona, Guifré de Carcassona i Ameli d'Albi, a més de quatre abats i comtes, representants de les altes investitures de l'Estat i de l'Església, els quals, en assemblea magna, intervingueren a favor de Ripoll i confirmaren els privilegis del Monestir en acció de gràcies a Santa Maria. No obstant, les successives obres restauradores realitzades per-

Monument al Comte l'Arnau, a Sant Joan de les Abadesses.

què aquesta joia del Cristianisme tornés a recobrar la seva magnificència i salvar-la de les destrosses sofertes en els daltabaixos que va suportar, l'esperit d'aquell abat insigne hi perdura encara, deixant-nos astorats davant la majestuositat del temple.

El Monestir de Santa Maria és el racó bla on es desenvolupa la vida quotidiana dels ripollesos. A la seva plaça mai no hi manca gent. Sempre la trobareu animada. Vells arrecerats en els murs del Museu, que sempre tenen coses a dir. Escolars que es reuneixen ací per fer-la petar abans d'entrar a classe. Turistes embadalits davant la magnífica portalada del temple, que ha estat qualificada com «l'arc triomfal del cristianisme»; excursionistes del país... Tothom que a Ripoll té la seva cita en aquest lloc on s'alça el monument més important de Catalunya.

A la mateixa plaça del Monestir hi ha el Museu de Sant Pere de Ripoll, fundat per Tomàs Raquer el 1915. Calen emetre uns quants bufets per accedir-hi mitjançant l'escala de cargol que mai no s'acaba. Però val la pena. Enclou tota una sèrie d'objectes que revelen l'esdevenir de la comarca a través dels segles. La història, el folklore, la indústria ripollesa per excel·lència, les fargues, desfilen davant els ulls dels

visitants amb un realisme inversemblant. Dos homes tenen cura d'aquest important centre, el seu director i el conserge. Ambdós, amb amabilitat incomparable, atenen a tothom, donant tota mena d'explicacions sobre el que es desitja.

EL RIPOLLES, PAIS DE LLEGENDES

Resta palès que el poble que gaudeix d'una història autèntica posseeix també un bon feix de llegendes i tradicions vinculades al seu passat. Aquests hereus de la Reconquesta en són coneixedors d'un munt de contalles i fets de caire rondallístic que s'han anat trametent de pares a fills. En primer lloc, tothom us parlarà d'aquell heroi endimoniat, conqueridor de dames, profanador de convents, estafador de vasells i dipositari de les malvestats més grosses que hom pugui imaginar: el Comte l'Arnau.

—Podeu estar ben segurs que el Comte l'Arnau no és cap personatge de ficció—, ens diuen a la Pobra de Lillet—. Fins i tot a l'Arxiu de la Pobra existeix la seva partida de naixement. I en el seu testament disposa se l'enterrí junt a l'altar de Santa Maria de Lillet...

Però els de Gombrèn no hi estan d'acord. El llegendari personatge se'l fan seu.

—Veieu aquella casa?— Ens manifesta un veí d'aquest racó del Ripollès. —Es a Can Perneu. Es ací on va néixer el Comte l'Arnau, tota la resta són històries. Malgrat les malifetes que se li han penjat, la veritat és que va ésser un home d'empenta i sabia molt bé el que feia. Com a bon català, res no l'aturava. Independent com ell sol.

Sí, el Comte l'Arnau resta a la memòria de les gents del Ripollès, però d'entre el seus vicis i per què no? també virtuts, sobresurt el seu caràcter independent.

* * *

Mai no heu estat a Ogassa? No sabeu el que us heu perdut. Si res més no, un bon dinar a Can Tallara. Els àpats que us donaran són de bona llei. No hi menjareu pas res que no sigui natural. Jo crec que en aquest lloc es desconeix la conserva i els productes congelats. El porc i el xai els maten els mateixos hostalers. Carn fresca, del país. Bon vi, bon allioli i unes amenides amb productes de la terra que obren la gana al més inapetent. Ah! i a més a més, podreu gaudir d'un espectacle insòlit si esdevé la vostra visita en dia festiu: el toreig del xai.

Doncs en aquest poblet arrecerat per les muntanyes que l'envolten no hi manquen tampoc les llegendes. No endebades s'alça en aquestes contrades el tossal de Sant Amanç, on diuen que hi hagué el famós convent, esca del pecat

de luxúria del Comte l'Arnau, el cavaller damnat, del qual tothom en parla pels indrets. Però no. No esmentarem ací les corribandes del Comte. En aquesta ocasió, els nadius ens expliquen altres històries, convençuts de la seva veracitat. I és que la geologia d'aquest país, la frondositat dels seus boscos, fa que llurs gents estiguin pràcticament empeltades de la màgia que irradija d'aquesta geografia introvertida.

Som a l'Hostal de Can Tallara. Les ombres del capvespre són molt adients per fer córrer la imaginació. Les flames de la llar espetarregen davant nostre, donant a les figures humanes que es retallen a la foscor, un aspecte fantasiós. Fem petar la xerrada i amb aquestes, arriba un home, ferreny encara, malgrat els seus anys. Un exemplar típic de muntanya.

Un bon trago del porró que troba a la primera taula, serveix per aclarir-li la gorja.

—Bona tarda que Déu m'ús do! S'hi està bé ací dins. Fum un fred defora...!

—Asseu-te ací amb nosaltres, Quim —li diu l'hostaler—. Per cert, que estava explicant a aquests amics la història d'en Pere sense por. Però tu la saps millor que jo...

Un altre trago del porró. A fe que aquest vi de muntanya fa ressucitar un mort. En Quim ja no té fred. S'hi asseu vora nostre i comença la història d'en Pere sense por.

—Sí, en Pere era un pastor de Cal Roget. Ja em recordo, ja. Cal Roget és un mas d'aquí Ogassa, sabeu? Doncs durant molt de temps ningú no volia quedar-s'hi a dormir, llamp de Déu! Quan la nit era arribada, ja començava el temperi. Fresses arreu que feien espaventar. Els plats i taules es movien d'ací i d'allà i les esquetlles de les bèsties dringaven sense parar. No hi feia gaire goig de romandre-hi en aquell mas, no. D'ací que tots els masovers i mossos fuien carregats de por. En Pere, el pastor, també se n'anà dues o tres vegades, però al final, ja tip de tanta monserga, digué: «Ai, caram! i per què me n'he d'anar jo? S'ha acabat! Que fantasmes ni què romanços! Dormiré al mas Roget!». I així ho va fer. Es quedà a l'habitació i en fer-se fosc, ja començà el «sarau». Aleshores, en Pere es posà dret al mig de la cambra i cridà ben fort: «—Ja pots venir, ja! Sóc ací. T'espero...!». I va romandre a les fosques, amb els braços oberts. Sentia que algú pujava l'escala a poc a poc, dirigint-se cap a l'habitació. El pastor no gosava ni respirar. Tot d'una, s'obrí la porta i penetrà una gran bestia que començà a tocar el llit, la cadira... En Pere, impertèrrit, restava quiet, allà al mig, amb els braços oberts. Aquell animal va anar avançant i quan arribà davant d'en Pere, aquest l'abraçà, empresonant-lo. Notà un cos pelut, molt pelut, i ple de joia cridà: «Ja et tinc! Veniu tots! Ajudeu-me!». Ningú, però, no el va sentir. Havien fugit ben lluny. Mentrestant, la bèstia peluda forcejava insistent-

*Sant Martí de Surroca, Església romànica.
Ballades per la festa davant el temple.*

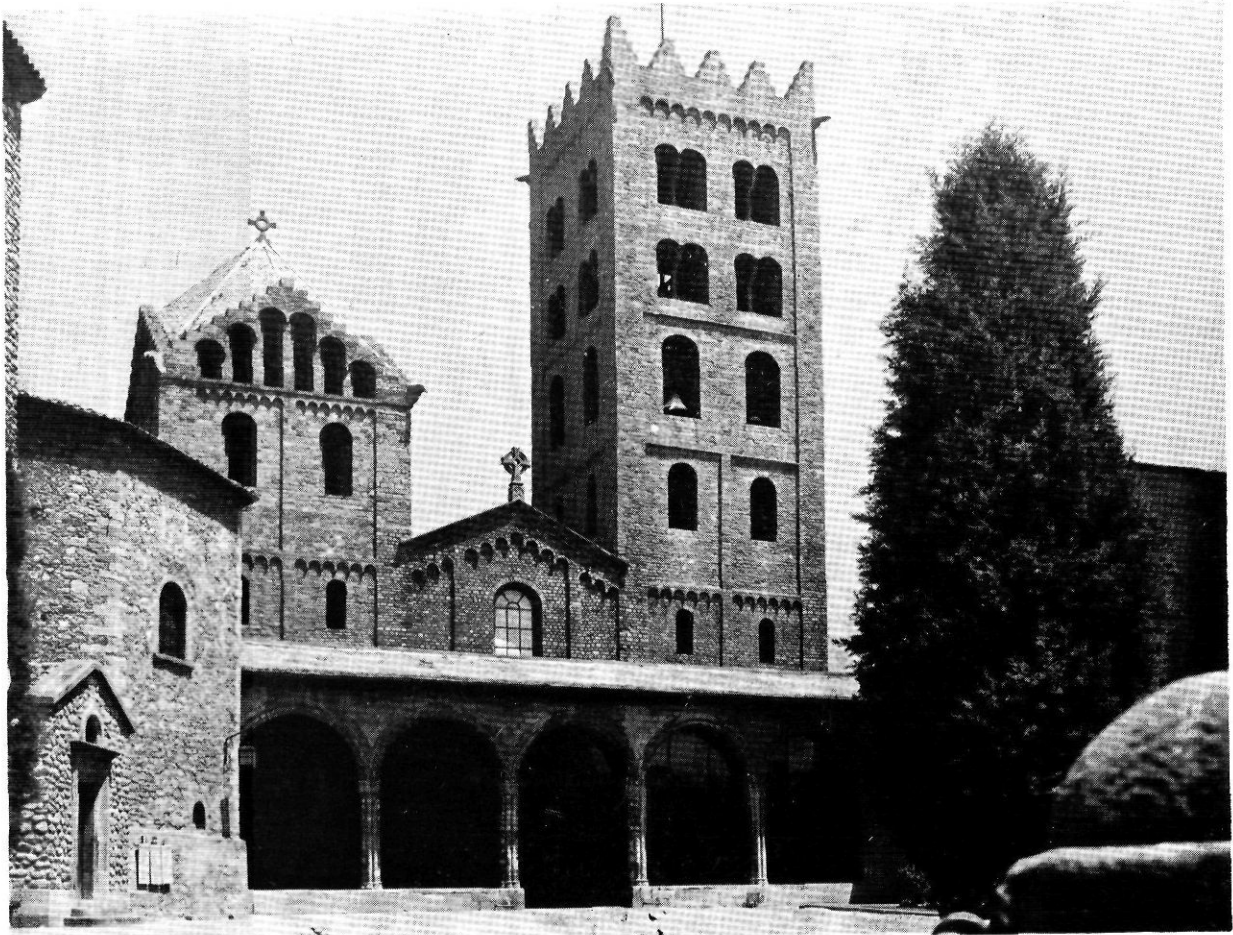
ment, fins que aconseguí escapolar. Però des d'aquella nit ja mai més no es tornaren repetir els incidents provocats per aquell ésser estrany.

Aquest fet va succeir a començaments de segle i en Pere sense por havia estat molt amic d'en Quim. Fins i tot li havia regalat un grai. «—Ara no el tinc —ens diu—, prou greu que em sap, perquè ja no se'n troben. Un grai és una mena de flabiol que feien els pastors. Antigament, en els balls, no es tocava amb cap més altre instrument, no ho sabeu?»

O sigui que el grai és el que nosaltres coneixem amb el nom de gralla, instrument rústic utilitzat a les comarques pirinenques per les ballades pastorivols.

ELS MONUMENTS HISTORICO - ARTÍSTICS D'OGASSA

Ogassa, el poblet que en un temps figurà com a capdavanter en l'aspecte econòmic puix que en el seu terme hi havia una conca minera molt considerable, que beneficiava un gran nombre de treballadors, ofereix tanmateix uns mo-

Monestir de Ripoll.

numents històric - artístics de gran valor: dues esglésies de tall romànic, la de Sant Martí d'Ogassa i Sant Martí Surroca.

La primera, a 1370 metres d'altitud, segons ens manifestà el rector d'Ogassa, havia estat la capella d'un antic castell. Va ésser consagrada a finals del segle X pel bisbe de Vic, Arnulf. No gaire més tard, n'adquirí el domini Oriol, noble casat amb Adalès, germana del bisbe Oliba, el qual pujà el 9 de febrer del 1024 a dedicar el nou temple que els seus familiars havien erigit en substitució de l'anterior. El temple que avui contemplem no és el primitiu. Es una sòlida construcció romànica del segle XII, edificada per Ponç de Monells, abat del Monestir de Sant Joan de les Abadesses. Ací en venerava una imatge de la Verge sota l'advocació de la Mare de Déu del Puig de França, en honor de la qual s'hi celebrava un aplec l'onze de juliol. Segons la tradició, uns pelegrins portadors de la imatge visitaren la capella i en tornant emprenen el camí, com més s'allunyava del lloc més els pesava la imatge, fins que optaren per tornar a l'església on es van veure obligat a deixar-la. Els Goigs esmenten el prodigi:

«Uns pelegrins vos portaven / visitant esta
[capella, /
i sense deixar-vos en ella / son viatge encami-
[naven; /
la gent pasmats admiraven / tan gran ditxa
[no pensada, /
Primcessa del Puig de França / siau la nostra
[advocada. /
Lo portento singular / fou, que anant los pe-
[legrins /
per quatre distints camins / no ho pogueren
mai lograr, /
fins vostra imatge quedar / en est temple col-
[locada. /
Primcessa etc...»

L'altra església, la de St. Martí de Surroca, és situada a 1.200 metres d'altitud, en un bell paratge. Va ésser construïda entre els segles XI al XII. Es un rabeig de pau que conforta l'esperit.

Recórrer aquests camins, plens de tradició i tipisme, topant a cada pas amb fets que han enaltit el nostre país, és un dels inefables plaers reservats als qui de veritat l'estimen.

A L'ALTRA BANDA DELS PIRINEUS

Les terres del Conflent, que arran del Tractat dels Pirineus van passar definitivament a dependre de França, són dipositàries de dos tresors, plens de remembrança del temps de la gran Catalunya.

Dos Monestirs marquen la pauta del valuós quefer d'un home de tall ferm, apaivagador i emprenedor, descendent de la nissaga comtal de Cerdanya - Besalú, que legà a la Història de Catalunya unes pàgines prestigioses tant en l'ordre espiritual com en el polític i cultural: l'Abat Oliba, l'obra del qual no tindria semblança entre els seus successors. Sant Miquel de Cuixà i Sant Martí del Canigó, tan vinculats al desenvolupament de la cultura i la història del poble català, ens fan enorgullir de les gestes dels avantpassats que van assolir un lloc molt preponderant en el desenvolupament de la pàtria.

Tot visitant aquest cenobi secular sembla que les orelles han de percebre d'un moment a l'altre les notes melòdiques emeses pel violoncel d'aquell català universal que fou Pau Casals i que moltes vegades impregnaren els vells murs de suaus arpegis.

Fou Sant Miquel de Cuixà, a més de baluard cultural de l'Edat Mitjana, un autèntic princi-

pat que posseï considerables dominis territorials i gaudí del privilegi de la immunitat.

Avui, malgrat el seu claustre mutilat, un dels cloquers esfondrat i diverses capelles desaparegudes, serva encara, després d mil anys d'història, l'empremta del seu passat esplendorós.

St. Miquel de Cuixà és l'avançada d'una altra abadia encimbellada en els pics del Canigó, fundada poc temps després de Cuixà, per Guifré, comte de Cerdanya i de Conflent, germà de l'abat Oliba, el qual en consagrà l'església. Sembla que amb anterioritat al monestir hi havia existit un castell.

Fins al segle XVIII, l'abadia de St. Martí del Canigó va gaudir de gran prestigi, però d'ençà d'aquesta data començà a decaure i quan la Revolució francesa, fou abandonada. Posteriorment, ja en el nostre segle, un bisbe francès, monsenyor de Cassalade du Pont, es va proposar la restauració del cenobi i recuperà una petita part dels seus béns, esbargits arreu.

Molts més tresors valuosos històric - artístics formen part de les terres que pertangueren a la Catalunya vella i cal tenir en compte que molts d'aquests tresors que ens legaren els segles formen un bell rosari d'esdeveniments que expressen, de manera sobresortint, la importància i prestigi del país considerat bressol entranyable de la nostra Història.